GIRONA CULTURA

«ENTREACTES»

MARÍA BELMONTE

Per Eva Vàzquez
Fotos: Martí Albesa

MARÍA BELMONTE

Hi ha dues coses que María Belmonte s'emporta sempre que viatja: la memòria i les lectures. De l'empremta de totes dues coses estan fets els dos llibres que ha publicat fins ara, *Peregrinos de la belleza* (2015), una selecció de biografies d'aristòcrates i escriptors que van sucumbir a l'atracció d'Itàlia i Grècia, i *Los senderos del mar* (2017), crònica d'una ruta a peu, traspassada de records, per la costa basca on va créixer. Invitada la primavera passada pel festival MOT a parlar del Mediterrani, aquesta antropòloga i traductora bilbaïna amb nom de cupletista, segons admet amb humor, va parlar de la visió de l'Arcàdia que s'obté des del paratge remot i boscós de l'Alt Penedès on viu des de fa temps, i de la passió i el despreniment d'aquells viatgers d'abans, encara que en el fons, conclou, no hi ha viatge més perillós que el que fem cap endins.

TEXTOS: EVA VÀZQUEZ
FOTOS: MARTÍ ALBESA

La majoria de lectors l'han conegut a través de *Peregrinos de la belleza*, però són menys els que coneixen *Los senderos del mar*, que és un viatge molt més personal.
Tant com més personal jo no ho diria, perquè l'altre el vaig portar a dins anys i anys. Jo he començat a escriure molt tard. Soc traductora, i els traductors hem de treballar una barbaritat per guanyar-nos la vida, de manera que no se m'acudia ni pensar que pogués escriure algun dia. Però va arribar la crisi tremenda del 2008, la feina va baixar en picat, i el meu marit em va fer veure que aquella era l'oportunitat que sempre havia estat esperant. Va anar així que, no sé com, vaig començar a treure les llibretetes que tenia amagades, amb dades que havia anat recopilant sobre aquells viatgers d'abans. Al llibre n'hi ha nou, però en tinc una bona llista, de pelegrins. Quan vaig acabar el llibre, el vaig portar a Acantilado, i encara no he despertat del somni. Mentre encara l'estava escrivint, m'acostava a vegades a la finestra tot sospirant, i em deia: "Que bonic que quedaria a Acantilado." I mira, a vegades els somnis es compleixen.

Explica que als nou anys ja va llegir el llibre de mitologia grega i romana de Hermann Steuding. Jo tinc un fill d'aquesta edat i em costa imaginar-lo llegint una obra d'aquesta classe. Què li va passar, als nou anys?
Els meus pares ens havien regalat una enciclopèdia d'aquelles infantils, que anaven pujant de nivell a mesura que et feies gran, i un dels toms era el de mitologia grega. De seguida me'l vaig voler quedar. Era un llibre molt gros, amb unes imatges fascinants, de Prometeu encadenat, i les àligues que li treien les entranyes, i la capsa de Pandora i tot això, i jo estava rendida a aquell món. Crec que ja de ben petita vaig quedar una mica marcada per aquelles imatges i aquelles històries, tot i que el llibre era una mica àrid i que jo potser tenia més aviat dotze anys. Encara el tinc, tot pintat, amb les deesses amb biquini i ulleres de sol.

En tot cas, serveix per demostrar que la seva atracció pel Mediterrani ve de lluny.
La passió pel Mediterrani, pel mite, ve de llavors. Perquè al meu cap, què era el Mediterrani? Déus grecs, coliseus, gladiadors, tot aquell imaginari que venia dins d'aquells llibres, una mescla que per a mi era màgica i que encara em segueix; continua amb mi, aquesta fascinació. *Peregrinos de la belleza* és producte d'aquell enlluernament. Vaig llegir més sobre el tema, és clar, i de gran he viatjat a Grècia i a Itàlia, moltes vegades, i vaig començar a llegir gent a qui li passava el mateix que a mi, i així és com vaig anar confeccionant les meves llistes, i com vaig conèixer Lawrence Durrell, Henry Miller, Patrick Leigh Fermor, i els preguntava: per a vosaltres, què és el Mediterrani?, i cada un me'n donava la seva versió. Em van sortir aquests nou personatges, i un desè d'amagat, de qui parlo en l'epíleg i que curiosament és el que em va inspirar tot el llibre: un savi bizantí del segle XV. Si ja te l'has llegit, te'n recordaràs, de com va la història: com va anar al concili de Florència, i com va descobrir Plató als Mèdici, i com Cosme de Mèdici va ordenar al seu secretari, Pico della Mirandola, que obrís una acadèmia platònica, i com va establir, d'aquesta manera, un dels pilars del Renaixement. Quan vaig descobrir aquest personatge vaig tenir una espècie de revelació.

El que més predomina en aquest llibre és l'ànsia del viatge, el desig de ser en un altre lloc. Potser és un impuls que té tot escriptor, que es converteix en un altre mentre escriu. Pel que fa als pelegrins, tots tenen en comú el desig de fugir d'on són, i això que alguns, com el fotògraf Wilhelm von Gloeden, en el camí s'acosten a l'abjecció.
Et sembla abjecte, de veritat?

Potser per l'ús que s'ha fet després de les seves postals de nens grecs, que semblen l'obra d'un pederasta refinat.
Jo mai no l'he pogut arribar a jutjar, et seré franca. Ell vivia d'aquell comerç d'imatges d'efebus nus. Al seu estudi fotogràfic tenia les que podia vendre a les senyores, que eren nens vestits amb túniques de cap a peus, i després hi havia les que oferia als, diguem-ne, clients especials. Jo n'he vist algunes i et fan pujar els colors. Mai no hi ha pornografia, però bé...

Ajuden a fer córrer la imaginació.
Diguem-ho així...

Les fotografies de Gloeden m'han fet pensar en les que el comte Harry Kessler va fer per a Maillol d'un nen a la platja, també nu, durant el viatge a Grècia de 1908.
És clar, en aquella època, que els nens juguessin despullats a la platja era el més normal del món. Devien ser unes fotos potser més naturals.

No ben bé, perquè Kessler també li va pagar perquè es deixés retratar. Potser la diferència és que les fotografies de Kessler feien de mitjanceres per a una altra obra (l'escultura de Maillol), mentre que en les postals eròtiques l'obra és el cos mateix.
El que passa, com molt bé saps, és que tot l'art clàssic, i en particular el nu, era el *porno* tou dels victorians al segle XIX. Pintaven nimfes nues perseguides per sàtirs. Sense la pornografia que coneixem avui, aquesta era la seva manera de representar el cos femení, i també el masculí. Hi havia molta demanda, d'aquestes imatges. Quan parlaves abans

Tot l'art clàssic, i en particular el nu, era el *porno* tou dels victorians

de l'ànsia de ser en un altre lloc, et referies als viatgers que del Nord es desplaçaven cap al Sud?

De tots: els del Sud també podien tenir el desig d'anar al Nord, no?
No era tan corrent. Eren els del Nord els que viatjaven al Sud, aquell Sud amb majúscula, i hi havia moltíssims motius per al viatge. Hi havia la motivació artística, quan Wincklemann erigeix l'art clàssic en el cim de la seva història de l'art. Goethe mateix, amb el seu llibre a la butxaca, va recórrer Itàlia durant dos anys. Aquest era un dels motius més coneguts: anar a la recerca de la bellesa i de l'art clàssics. Però n'hi havia molts més: el de la salut. El Mediterrani es receptava, al segle XIX. Si tenies consumpció o alguna cosa dolenta als pulmons, el metge et deia que havies de prendre el sol, anar a Itàlia o fins i tot a Andalusia. Grècia, en canvi, era un país no visitat, era considerat perillós, molt remot, i fins al 1912, amb la primera guerra balcànica, va ser un país molt inestable políticament. El Mediterrani per excel·lència era Itàlia. S'hi viatjava per salut, però per motivacions ocultes, també: els homosexuals hi trobaven una societat molt més permissiva. També hi havia lleis contra ells, però feien els ulls grossos, no com a Rússia o a Alemanya, on l'homosexualitat estava castigada amb la pena de mort.

Cada vegada que pronuncia el verb *viatjar*, els ulls se li il·luminen.
No ho puc evitar, però soc també molt casolana. M'encanta estar a casa. Vivim en una masia, en un lloc molt remot, i m'encanta. Surto a passejar pel bosc amb els gossos, treballo, i no necessito res més. Vaig a Barcelona quan no tinc més remei, perquè si no, soc feliç en un lloc així. Però m'encanta viatjar, és veritat. Jo crec que vaig començar a escriure aquest llibre per poder viatjar, perquè m'agrada viatjar amb un motiu literari. Veig les coses d'una altra manera. Anar a Grècia i a Itàlia, buscar l'empremta d'aquests personatges tan fascinants, anar a veure on van viure, què els va commoure, per a mi era un estímul meravellós. Hi ha vegades que he vist coses precioses, d'altres que he plorat, com a Taormina, quan vaig descobrir el desastre que han fet a la casa de D.H. Lawrence: han destruït tota aquella bellesa... He estat seguint Patrick Leigh Fermor, també, refent un viatge seu a peu, i va ser extraordinari. És veritat que ara diem que el Mediterrani és horrorós, que està saturat, però és horrorós i no ho és. Crec que al Mediterrani ningú podrà arrabassar-li mai aquella flama, aquell mite que s'ha creat al seu voltant i que segueix completament vigent. Ara bé, no hi vagis al juliol ni a l'agost; ves-hi a l'hivern, si t'ho pots permetre. Jo he estat sola a llocs inimaginables, llocs on a l'estiu m'imagino que hi has d'avançar a cops de colze.

Però existeix un Mediterrani idealitzat encara, perquè aquest bressol de la civilització és avui un dels països més pobres d'Europa. És un tòpic, ho admeto, però potser la Grècia dels seus viatges no es correspon amb la realitat.
És que per una banda hi ha el mite de l'antiguitat, que als grecs els pesa molt. Els grecs d'avui no se senten descendents de Pèricles, ni d'Aristòtil. Si els ho preguntes, el que tenen més a prop és el referent romà, i encara molts s'anomenen a si mateixos *romioi*. Romans, bizantins. Allò va passar al segle cinquè, al segle quart, fins que Grècia va ser ocupada pels romans, al segle I abans de Crist. Fixa't en tota la història que hi ha després, en general tràgica. Perquè aquest és un país amb un passat dur, trist. Però Grècia és moltíssimes coses, molt més que les estàtues i els filòsofs. A alguns dels meus personatges, com a Leigh Fermor, era la Grècia bizantina allò que els captivava. Què quedava d'aquella Grècia? Ell va viatjar-hi als anys quaranta i cinquanta, i va conèixer un món que ja està desapareixent, tot i que encara hi ha regions, sobretot al nord de Grècia, que són tal com podia ser Espanya fa trenta o quaranta anys, aquells pobles de muntanya acollidors, amb la seva taverna i els vellets a la porta, però sí que queda molt d'aquella vida antiga.

Grècia té moltes facetes, però la gent hi va buscant només aquella antiguitat clàssica. Precisament el meu tercer llibre, que estic escrivint ara, tracta d'una altra Grècia, la bizantina.

Hi va gaire sovint, a Grècia? Cada any?
Amb l'excusa del llibre, hi vaig anar cada any, i ja t'he dit que hi vaig treballar uns deu anys.

I això que encara no sabia si el podria publicar.
Exacte, sense saber-ho. M'hi vaig posar i ho vaig trobar tan bonic, que vaig pensar que ja en faria alguna cosa. Ara ja ni ho recordo, això, com si aquells deu anys haguessin passat volant.

M'ha ajudat a descobrir un autor que m'agrada molt: Robert Macfarlane, de qui pren la citació que encapçala *Los senderos del mar*, que diu allò que el paisatge t'està esperant.
Oh! No l'has llegit? És un dels meus amors, i aquesta frase és tan maca!: "El paisatge era aquí molt abans que nosaltres el somiéssim, i va presenciar la nostra arribada." Pobret. Abans hi havia els dinosaures, hi havia les amebes, i nosaltres hem arribat fa no res i ens ho hem carregat tot. Robert Macfarlane deu estar patint molt. No el conec personalment, però m'encantaria.

A Patrick Leigh Fermor sí que el va conèixer?
Vaig estar a punt, a través de la meva amiga Dolores Payàs. És una dona que té més decisió que jo. Va començar a traduir alguns dels llibres de *Paddy* i va aconseguir que ell se n'assabentés, i com que les dones el feien tornar boig, la va invitar a casa seva. Tots dos eren sords, i a Paddy se li perdien els audiòfons pertot arreu, i la Dolo, que és sorda, però una sorda seriosa, els hi trobava. Llavors parlaven d'audiòfons i coses així. Ella n'ha escrit un llibre preciós que es diu *Drink time*, també a Acantilado, perquè cada nit, després de treballar, l'anava a veure i ell la rebia amb un *"It's drink time, my dear"*, i es posaven a beure. Paddy va beure fins al final dels seus dies, i va viure fins als 96 anys. En el seu llibre, la Dolo va deixar escrita aquesta relació tan entranyable. Jo l'havia vist pel carrer moltes vegades, però mai m'atrevia a acostar-m'hi. Què hauria dit?: "Hola, senyor Fermor, l'admiro molt." Però un dia

em va trucar la Dolo i em va proposar de citar-m'hi. Vaig arribar un dilluns, i el dimecres, quan tenia hora amb ell, li va agafar l'atac, se'l van endur d'urgències i ja no es va refer. Em va anar de ben poc, però no m'importa. La Dolo em deia que encara es posava l'americana amb botons daurats, plena de llànties, perquè ja quasi no s'hi veia. Jo, en canvi, el recordo jove, bell, durant la seva plenitud a Creta. És una persona d'una vida meravellosa. I no va fotre mai ni cop. Escrivia, només, i a sobre molt lentament.

És veritat: va tenir una vida increïble, i a Grècia era com un mite vivent.
És que a Creta l'adoren, i és fill predilecte d'Iraklion. Ell vivia al Peloponès, i tothom li preguntava com era que no s'havia establert a Creta, on era tan estimat, i responia que el coneixia tanta gent, que no hauria pogut escriure ni una ratlla.

De tots els personatges que apareixen al llibre, Leigh Fermor és el que li resulta més entranyable, o tots tenen algun tret peculiar?
Si em demanessin amb qui me n'aniria a una illa deserta, no dubtaria a escollir-lo a ell. Ho tenia tot: cantava meravellosament, ballava, era simpàtic; un seductor nat. Lawrence Durrell era més complicat, una mica més fosc, però també m'atrau. Quan vaig parlar amb Jaume Vallcorba, i només ho vaig poder fer un cop, quan em va cridar al seu despatx per dir-me que publicaria el llibre, em va dir, amb el mecanoscrit al davant: "María, els teus personatges ballen." Ho vaig trobar preciós. I també em va dir: "I tu ets un personatge més del llibre." A Vallcorba els que menys li agradaven eren Gloeden i Wincklemann; "les dues boges prussianes", en deia.

He viscut a molts llocs i m'he sentit part de cada un d'ells. No necessito pàtries

Tenia raó quan la veia com un personatge més, perquè ha escrit la biografia d'altra gent d'acord amb alguna commoció personal.
És clar, i faig una tria de les seves vides, també. Tots van tenir més vides que aquestes, però jo explico les seves biografies mediterrànies, allò que els va passar aquí, perquè procedien dels Estats Units o Anglaterra o Alemanya, però jo explico aquesta porció que va transcórrer al Mediterrani, que a més va ser la part més important de les seves vides. Fins i tot Henry Miller, que hi va estar només uns mesos, a Creta, va quedar totalment marcat per l'experiència, i va escriure *El colós de Marusi*. Miller també va viure fins als noranta i tants anys. Vivien molt, aquesta gent. Vivien i bevien molt...

I nosaltres, que ens cuidem tant, per a què?
Tens tota la raó. Ells ho feien tot en gran, i mira que bé que els anava.

Què ha passat amb una dona basca, filla doncs de l'Atlàntic, perquè senti tanta fascinació pel Mediterrani?
Doncs mira, que em van regalar aquell llibre de mitologia que et comentava abans. Jo soc una lectora molt precoç.

A *Los senderos del mar* explica com de passada una escena molt forta: quan era joveneta la van enviar a una escola de Biarritz perquè s'havia quedat muda. És una reclusió en si mateixa molt bèstia.
Sí, vaig deixar de parlar. Tenia problemes d'adolescència, i en aquella època no es gestionaven gaire bé, ni tan sols la meva mare, i em vaig arribar a sentir tan sola, tan incompresa, que em vaig recloure en el meu món. No és que em quedés muda, però podia asseure'm durant hores i no dir res. Vaig tenir sort que la mare demanés consell a unes monges, que li van suggerir que m'enviés a un col·legi de Biarritz, i tan bon punt vaig arribar-hi, em vaig curar. El primer dia ja m'estava esperant un noi amb bicicleta sota la finestra.

De nou la importància de ser en un altre lloc, com els viatgers.
És curiós, mai no ho havia pensat així, perquè jo em considero molt sensitiva. El viatge transforma, no ets el mateix quan tornes, perquè has vist coses, has conegut persones, llocs. Soc molt sensible a allò que es coneix com "l'esperit del lloc". Diguem que vaig sempre amb les antenes posades. És una manera de viatjar que espero no perdre mai.

Aquesta sensibilitat serveix també per a una excursió a peu o per a una passejada al bosc de Font-rubí?
El viatge més important és a dins de tu mateix. De fet, mai no vas enlloc; vas amb el que ets, i el que tens dins ja ho projectes enfora. Mentre que a tu et salten les llàgrimes al Partenó, encara que l'hagis vist milers de vegades, el teu company de viatge potser no hi veurà res, perquè no porta a dins aquesta emoció. De tota manera, jo no viatjo a països que no tinguin relat per a mi. Si no tenen relat, ni els trobo a faltar. Al Mediterrani, hi ha el meu microcosmos. No em canso mai de tornar-hi. Tampoc tinc diners per anar a destins rars, però és que en faig prou amb aquest espai. I si en pogués recórrer a peu tota la voreta, seria la persona més feliç del món, però em temo que ja hi ha trossets molt impracticables.

Això sí que l'hi va permetre la costa del País Basc, recórrer-la trosset a trosset.
Sí, però si t'hi fixes també l'acabo a Galícia, perquè vull tallar aquella sensació de "país basc". Els penya-segats no coneixen fronteres: n'hi ha un rere l'altre. El golf de Biscaia acaba geogràficament al cap Ortegal. Jo volia fer un salt i esborrar això del "país basc". Està molt bé, d'acord, jo hi he nascut, però he viscut a molts altres llocs, i m'he sentit part de cada un d'aquests llocs. No necessito pàtries. No m'emociona especialment que a la meva ciutat ballin d'una determinada manera. Tots venim de set mares. Aquest sentiment patriòtic és horrible. Vaig

haver de marxar de Sant Sebastià perquè no suportava aquell ambient, i me'n vaig anar a Madrid, i després a Menorca, i finalment a Catalunya.

Va haver de marxar per incomoditat política?
No, no, per canvis de vida, per canvis de parella, per això i per allò altre. I mira, hem acabat a Font-rubí, un poble de només vuit veïns, amb el meu marit, que és cantàbric. Ja m'explicaràs què fan una de Bilbao i un de Comillas en una casa perduda a Font-rubí. Tots els llocs són igual de rars i iguals de familiars, un cop hi vius. Ara no recordo qui era que deia: "La meva pàtria és allà on hi ha la meva biblioteca", i és veritat. Els quatre llibres que em vaig emportant: pum, allà és d'on soc.

Per les citacions amb què obre cada capítol, fa la sensació que viatja molt amb els llibres.
Adoro les citacions, són un art. Jo crec que la de Macfarlane resumeix *Los senderos del mar*, de la mateixa manera que la de George Eliot és la que escau millor a *Peregrinos de la belleza*. "On és aquella pàtria", es pregunta, "on ha estat sempre: en l'ànima dels éssers humans". Sempre és el mateix. El mite grec, aquella Arcàdia que es va construir a partir del segle XVIII, no ha existit mai. El temps de Pèricles va ser terrible: hi havia guerres contínues. Abans de la batalla de Salamina, Temístocles va fer un sacrifici humà perquè els déus l'afavorissin! Fa molta angúnia, si hi penses. Per a aquell poble que ens imaginem com el símbol de la raó, la guerra era un estat vital. No concebien la pau. Necessitaven combatre per tenir més esclaus, per aconseguir metalls preciosos. Tot era un negoci. I així és com encara funciona el món. Quina manera d'acabar més trista, no?

Alegrem-ho per acabar, doncs. Hi ha una frase molt bonica, al principi del llibre, sobre la bellesa, quan veu per primera vegada Santa María dei Fiore i s'ha d'asseure, i el món desapareix al seu voltant...
Va ser la meva primera síndrome de Stendhal!

I escriu: "La bellesa és l'únic que pot salvar l'ésser humà de l'absoluta soledat." És una frase molt maca i al mateix temps molt terrible.
La vida és molt terrible, i com més aprofundeixes en tu mateix, més t'acostes a l'essència de la filosofia de Nietzsche, quan deia que s'ha de viure perillosament, en el sentit que has de ser valent per ficar-te dins de tu mateix, i a veure què hi trobes! Això és ser valent, i no viure en la zona de confort, en l'àmbit domèstic i burgès. Estem tocant tantes coses que no sé què quedarà de tot plegat.
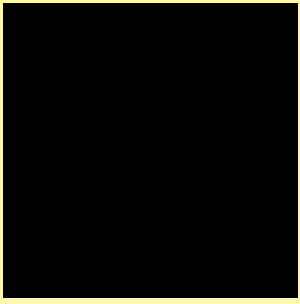
Quedarà un caos immens.
Pots resumir-ho així: "María és una dona caòtica."